

KISEBBSÉGI MAGYAR SORS

MILYEN AZ ERDÉLYI AGRÁRREFORM VALÓSÁGBAN?

AZ ERDÉLYI román agrárreform törvény 14. §-a azt mondja, hogy ahol a lakásszükséglet megkívánja, kisajátítható faluhelyeken a falu szélétől számított 600, városokban pedig 1000 méter hosszúságú sugár körletén belül minden föld. Akiktól az ilyen földeket kisajátítják, azokat más helyeken egyenlő értékű földterülettel kell kárpótolni. A faluk és városok körül kisajátított területek megfelelő nagyságú parcellákban olyan tisztviselők, más értelmiségek, munkások, kisiparosok stb. között osztandók ki, akik az illető helységben lakóházzal nem bírnak. E szakasz alapján Kolozsváron is kisajátítottak 775 holdat és azt 2.672 házhelyre parcellázva, már évekkel ezelőtt kiosztották, de azért e 2.672 házhelyen mindeztideig csak 20 ház épült fel, noha a törvény azt mondja, hogy „akik ilyen telkeket kaptak, kötelesek a birtokbavételtől számítva legkésőbb öt év alatt az építkezést megkezdeni. Ellenkező esetben elvesztik telkeiket, valamint addig teljesített befizetéseiket“.

Hogy általában a román agrárhatóságok miként értelmezték és hogyan hajtották végre az agrárreform törvényt, annak legklasszikusabb példáját szolgáltatta a Kolozsváron kisajátított házhelyek kiosztása. Ennek •illusztrálására szolgáljon egynéhány alább felsorolandó érdekes eset és jellemző példa.

Porutiu Emil kajántói román pap, az 1918-i forradalmi mozgalmak idején költözött be Kolozsvárra, de papi tisztségét megtartotta és most autóval jár ki Kajántóra isteni szolgálatot tartani minden vasárnap. Kajántón lakóháza és földbirtoka van, Kolozsvárt a „tisztviselői telep“-en egy villaszerű szép háza. Az agrárbizottság, amelynek tagja volt, az említett területen két házhelyet hasított ki számára. Pop Augustin magyarnádasi román pap szintén tagja volt az agrárbizottságnak. Magyarnádason földbirtoka, Kolozsváron a Kárpát-utcában pedig háza van. Pop Augustin az agrárbizottsági tagságra azzal tette magát érdemessé, hogy előzetesen megvásárolta a Hirsch Ödön-féle birtokot s azt parcellázva, a román parasztnak eladta. Ebből különböző bonyodalmak, pereskedések és botrányok keletkeztek. A kolozsvári törvényszéken jelenleg bünvádi eljárás folyik ellene. Agrárérdemeiért az agrárbizottság neki is két házhelyet szakított ki. Ugyancsak két házhelyet kapott Florea Bitichie földművelésügyi minisztériumi vezérfelügyelő, aki a házhelyek kiosztásánál éppen Kolozsvárt volt, — jelenleg azonban Dobrudzsában teljesít szolgálatot.

Leonide Petrescu ugyanekkor törvényszéki elnök volt Kolozsvárt. Ő is kapott két házhelyet. Hogy minő tisztviselői érdemeket szerzett, tanúsítja az a körülmény, hogy jelenleg fel van függesztve állásától. Két házhelyet kapott Eugen Tilea, az utak és hidak főfelügyelője, akinek hivatali székhelye Brassóban van és ott is lakik állandóan. Házhelykiosztásban részesült Joan Lepadatu volt pénzügyminiszter, aki jelenleg a román nemzeti bank igazgatója, de aki sohasem lakott Kolozsvárt. Hasonlóan házhelyet kapott a másik Lepadatu is, aki jelenleg vallásügyi miniszter és állandóan bukaresti lakos. Két házhelyet kapott Tanasescu volt államtitkár, aki csíkmegyei szenátor és bukaresti lakos. Házhelytulajdonossá lett Utalea volt

kolozsvári polgármester is, akinek Kolozsváron háza van és Dés mellett kétszáz hold birtoka. Az időközben elhalt Septimiu Muresan vármegyei prefektusról sem feledkezett meg az agrárbizottság, mert ő is kapott mint „szegény tisztviselő“ házhelyet.

Az agrárbizottság bőkezűségét jellemzi, hogy Joan Anastasiu tábornok is házhelyet kapott, holott mindenki tudta, hogy Szucságon birtoka és háza van. Ugyanilyen ajándékban részesült Georghé Badescu tábornok orvos, akiről legjobb barátja sem állíthatja, hogy „szegény tisztviselő“. Mihail Serbanról, a kolozsmonostori gazdasági akadémia igazgatójáról köztudomású, hogy két kolozsvári háznak tulajdonosa, de mégis házhelytulajdonos lett. Ilyen módon lettek mint „szegény tisztviselők“ házhelytulajdonosokká Pop Alesandru telekkönyvezető, Enea Munteanu agrárbíró, Covrig Rosianu háztulajdonos, León egyetemi tanár és bankigazgató, T. Calugereanu háztulajdonos és egyetemi tanár, Pamfil Gheorghé egyetemi tanár, a gyógyszerészeti intézet igazgatója, akinek hatszobás természetbeni lakása van és azonkívül saját háza, Nikolau Mantu tordai gyógyszerész, Virgil Comsa bankigazgató, Gheorghé Jonescu a Banca Natiunea vezérigazgatója, kinek szintén pompás természetbeni lakása van; Agripa Jonescu, a bukaresti dohánymonopol igazgatója, Simionescu pénzügyi államtitkár, Gheorghé Manoilescu, az egresi bánya igazgatója, Manoilescu volt averescanus pénzügyminiszter öccse. Továbbá az agronomok közül Joan Ciomac főinspektor, Joan Podariu kataszteri főigazgató, Constantin Teodorescu agronom stb. így lehetne ezt folytatni többszázra rúgó névlajstromon át. A gyengébbek kedvéért még csak azt akarjuk felemlíteni, hogy az agrárbírók, akik a házhelyek felosztását intézték, magukról sem feledkeztek meg. Nemcsak egy-egy házhelyet osztottak ki saját részükre, hanem volt kettő közöttük olyan is, akik három-három telket ajándékoztak maguknak.

Munkások, kisebb, főképpen magyar vagy német nemzetiségű tisztviselők közül elvtelve sem kapott senki. Ellenben kaptak protekciós gépirókiasszonyok, színésznők, kardaloszok, táncosnők, akik csak egy néhány hónapig időztek Kolozsváron. Így érthető aztán, hogy ez óriási területen mindeztől csak húsz ház épült és hogy a kisajátított 775 hold elsőrendű termőföld paragon hever, teljesen felverve a gyomtól és a gáztól közvetlenül Kolozsvár mellett, ahová egy egész új városrészt lehetett volna felépíteni. A kisajátított földek tulajdonosai majdnem kivétel nélkül magyarok voltak, akik a törvény világos rendelkezése ellenére sem kaptak kárpótlásul megfelelő értékű földet sehol.

Hogy vidéken is hogyan hajtották végre az agrárreform törvényt, arra ríktó illusztrációul szolgálhat az alább felsorolandó néhány adat.

Kisküküllő megyében van egy Borzás nevű román község. A borzási románok tántoríthatatlanul hívei voltak a „nemzeti parasztpárt“-nak. A múlt nyáron égető pártkérdéssé lett a liberálisokra, hogy a borzásiak a liberális kormány jelöltjére szavazzanak. A borzásiak liberális pártba való terelésére két testvér vállalkozott. Az idősebb Folea, aki éppen Borzáson görög katolikus román lelkész és a fiatalabb Folea volt liberálispartii prefekt és jelenleg liberális képviselő. A kormány nevében a borzásiaknak azt ígérték, hogy ha a liberális pártra szavaznak, új földosztás lesz, amely alkalommal Borzáson mindenki legalább is öt hold földet kap.

A borzásiak ráállottak az alkura. Bár a kisajátítás már régen be volt fejezve, új pótló kisajátítási eljárást indítottak és pedig a szomszédos magyar községek terhére. Így sajátítottak ki a 95%-os magyar lakosságú Szőkefalva határából 100, a dicsőszentmártoniból 60, az ádámosiból 74, a magyarsárosiból 65 és a báznaiból 200 hold erdőt, legelőt és első osztályú szántóföldet. Ezenkívül a borzási határon a Gyárfás-, Sándor-, Pál-és a László-féle birto-

kokat. így kapott aztán Borzáson mindenki, olyanok is, akik nem voltak igényjogosultak, vagy akik Amerikából fényes anyagi állapotban tértek haza, legalább öt hold terjedelmű „lotul tip“-ot. Ezzel szemben a „lotul tip“, az igényjogosultakat megillető föld terjedelme a magyar községekben átlag csak két hold volt s az is csak kevés igényjogosultnak jutott.

A fennebbi adatok kiegészítéséül szolgáljon még az, hogy Szőkefalván ez alkalommal közel 400 holdat sajátítottak ki a báró Horváth-, Haller grófilő-, Nagy Pálné- és a Daniel-féle birtokokból. Ebből a legjobb 100 holdat, a borzásiaknak adták, 100 holdat a dicsőszentmártoni román papoknak és egyházaknak. Negyven holdat kapott az állami tanító. Földet rezerváltak a sporttelep, a temető, és a tenyészállatok fenntartására. A szőkefalvi magyar egyházak és iskolák egy talpalatnyi földet sem kaptak. Mikor ezt magyar részről szóvá tették, azt a cinikus választ kapták: várjanak még egy harmadik agrárreformra, — akkor a temetőt is kisajátítják és mindenki meg kapja a maga két négyszögöles „lotul tip“-ját.

Tanulságos és érdekes pillantást vetni arra is, hogy e másodszori kisajátításnak minő eredményei voltak egy másik szomszédos magyar községben, Ádámoson?

E községben a kisajátított birtokok kétharmad része pör alatt van, mert a birtokosok optánsok. A borzásiak innen is 100 holdat kaptak. 100 holdat magának rezervált az állam: 140 hold jutott a román egyháznak és iskoláknak. A gyönyörű Kovácsy-féle birtokokon, amelyek régebben valódi mintagazdaságok voltak, ma az agronomok élőködnek. A modernül felszerelt gazdasági épületeket lebontották, az alkatrészeket az agronomok eladták és a befolyt pénzen megosztottak.

Igen tanulságos annak megismerése is, hogy minő elbánásban részesültek a román földbirtokreform végrehajtásával kapcsolatosan azok a birtokok, amelyeket az „Altruista Bank“ 1918 végéig egyes közép- és kisbirtokoknak eladott, de amelyeket a birtokvétel és a politikai összeomlás közé eső idő rövidege miatt a vevő telekkönyvileg magára nem írathatott, vagy a román kormány által kitűzött 1918 december elsejét elmulasztva, íratott át. Egy néhány erre vonatkozó példa és eset itt van.

Maros-Torda megye Jára nevű községében 132 holdat vettek el minden kárpótlás nélkül a vásárló parasztgazdáktól. Magyarszarvaskenden (Szolnok-Doboka megyében) az Altruista Bank a Zöldy-féle birtokból fennhagyott 60 holdat, hogy abból a háborúban megrokkant katonák számára ro—10 holdas birtokot alakítsanak. Három ilyen birtokot használt az agrárreform törvény életbeléptetéséig három rokkant katona. Ezeket tőlük elvették és helyette adtak nekik 3—3 hold rosszabb minőségű földet. Jelenleg ebből a 60 hold földből 20-at az eszlényi görög katolikus román pap használ. A községi román templom 5 holdat. A községi bikatartásra lefoglaltak 5 holdat, a jegyző használ 2 holdat, a csendőrség egyet.

Kolozspata, Györgyfalva, Bocs kolozsmegyei községekben 350 kisgazdától összesen 1.850 holdat vettek el minden kárpótlás nélkül. Ajtonban, ugyancsak Kolozs megyében 39 kisgazdától 390 holdat. Szilágyszigeten, Szilágykövesden, Szilágysámsondon és Szilágymocsolyán 700 holdat vettek el ugyancsak a kisgazdáktól. Bún nagyüküllőmegyei községben az Altruista Bank eladott Széli Józsefnének 500, a kisgazdáknak 736 holdat. Ezt a két birtoktestet is minden ellenérték nélkül vették el. Dezméren Kolozs megyében a Szász Testvéreknek eladott az Altruista Bank 1.000 holdat. Ugyanebből a birtokkomplexumból a szamosfalvi kisgazdák is vettek 85 holdat. Bár a Szász Testvérek a vételárat még 1918 szeptemberében kifizették, az egész 1.000 holdat állami birtoknak nyilvánítván, egyszerűen elkobozták éppen úgy, mint a szamosfalvi kisgazdák 85 holdját is.

Így lehetne az ilyen és az ilyenekhez hasonló példákat hasábokon át folytatni annak bizonyítékául, hogy mennyiben nincs igaza Titulescunak, mikor Genfben hangos ékesszólással azt hirdeti, hogy Erdélyben az agrár-reform törvény csak a szociális igazságszolgáltatás nagy érdekeit szolgálta, mikor az erdélyi magyar mágnások nagy latifundiumait kisajátította és a birtoktalan parasztság között kiosztotta. A fennebbi példák igazolják, hogy az állítólag nagy latifundiumtulajdonos erdélyi magyar mágnások sorsát e birtokreform kapcsán az erdélyi magyar kisgazdák egész tömege sem kerülte el. Minden túlzás nélkül lehet állítani, hogy Erdélyben a magyar egyházi, iskolai, emberbaráti és jótékonyági alapítványokból, a községi, közbirtokossági, a telepes kisgazdák földjeiből és a házhelyek parcellázása révén, a magyar közép- és kisbirtokosok kárára éppen akkora és olyan értékes, ha talán nem is nagyobb és értékesebb földterületet sajátítottak ki, mint az erdélyi magyar mágnások nagy latifundiumaiból. Ez adatok, összegyűjtve és statisztikai táblázatokba foglalva, világossá tennék, hogy az erdélyi román agrárreform elgondolásában, de különösen végrehajtásában egyszerűen magyarelles volt és semmi esetre sem megfelelő a demokrácia és a szociális igazságosság követelményeinek.

Titulescu Genfben azt is argumentumul szokta felhozni a román agrárreform igazságos volta mellett, hogy a kisajátított területeket a román kormány nem ingyen vette el — bár az Altruista Banktól vásárolt földek elvétele az ellenkezőre is bizonyítékul szolgál, — hanem azt a kisajátítás idejében szokásos forgalmi áraknak megfelelő teljes értékben meg is fizette.

A kérdés csak az, hogy milyen pénzzel fizette meg? Papiroslei-jel, amely ma 3-5 fillért ér magyar pénzben. Vegyük a legkedvezőbb esetet. Valakinek kisajátították 100 hold birtokát *k* 1000 lei-jel. Kapott 100.000 leiről szóló 50 évig 5%-kal kamatozó kötvényt. Évenként tehát lenne 5000 lei jövedelme, amely legjobb esetben is megfelelné magyar pénzben évi 175 pengőnek. Kétségen kívül nevetségesen csekély évi jövedelem ez a 175 pengő egy 100 holdas első osztályú szántóföldből álló erdélyi birtok után.

A kisajátítást szenvedett erdélyi magyar birtokosoknak azonban még ennyi jövedelmük sincs kisajátított és a román kormány állítása szerint tisztességesen megfizetett birtokaik után. A valóságos helyzet a hivatalos jelentések ellenére is az, hogy a birtokosok még kötvényeiket nem kapták meg s ennél fogva a kötvények után járó 5%-os kamatot sem. Miután a kisajátított birtokok úgynevezett defalkációja megtörtént, azaz a kisajátított parcellákat a tulajdonos birtokától elkülönítették és átadták az új tulajdonosoknak, az új tulajdonosok nem fizetik azt a kényszerbérleti összeget, amelyet eddigelé általánosságban úgy ahogy mégis megfizettek a volt tulajdonosoknak. Így tehát a régi tulajdonos a kisajátított terület után semmi jövedelmet sem kap. Ellenben az adót e területek után is ő fizeti, mivel az adóátírás még nem történt meg.

A kisajátítást szenvedett erdélyi birtokosok mindent elkövetnek, hogy a kötvényeket megkapják és az adóátírás a kisajátított földek után megtörténjék. Ez időpontig fáradozásait semmi siker sem követte. Így állott elő aztán az a helyzet, hogy a birtokos 80—150 lei adót fizet olyan hold föld után, amelyért előbb 20—40 lei kényszerbérleti árat kapott, most pedig a „defalkáció“ végrehajtása után éppen semmit sem kap.

SZÖVÉRDY ZOLTÁN.